

РИЗИКИ ВНУТРІДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Початок повномасштабної війни країни-агресора проти України призвів до безпрецедентних, наймасовіших у Європі після Другої світової війни переміщень населення – як всередині України, так і за кордон. При цьому вимушені внутрідержавні міграції за своїми масштабами значно переважають зовнішні. ВПО і до 24 лютого 2022 р. залишалися однією з найбільш незахищених верств населення з порівняно нижчим рівнем зайнятості та доходу, високою залежністю від державної допомоги. Нині ж в умовах кількарізового зростання чисельності контингенту та зменшення можливостей держави щодо підтримки переселенців має місце загострення проблем ВПО.

Основними ризиками у сфері внутрідержавної міграції в період активної фази російсько-української війни є такі:

- різка трансформація фактичного розподілу населення між регіонами України, посилення навантаження на інфраструктуру регіонів та громад, які приймають внутрішньо переміщених осіб;
- небажання частини ВПО повертатися до місць попереднього проживання і після завершення війни навіть за найсприятливішого для України результату, що у свою чергу збільшить нерівномірність територіального розосередження населення по країні;
- недостатня ефективність використання трудового потенціалу ВПО через складнощі з працевлаштуванням відповідно до кваліфікації та поширення безробіття серед переселенців.

Напередодні повномасштабного вторгнення Мінсоцполітики України було зареєстровано трохи менше 1,5 млн. ВПО. Відтоді чисельність ВПО стала різко зростати і станом на 13 липня 2022 р. перевищила 4,3 млн. осіб, а на початку жовтня – досягла 4,6 млн. осіб [1]. Особливо помітне збільшення контингенту (майже удвічі – з 2,1 до 4,0 млн. осіб) було зафіксовано протягом квітня. Вочевидь реальна чисельність вимушених переселенців внутрі країни є більшою, оскільки частина їх не реєструється (це, зокрема, частина чоловіків призовного віку), орієнтовно вона може бути оцінена від 5,0 до 6,5 млн. осіб. Серед зареєстрованих ВПО на середину липня 2022 р. 60,7% складали жінки, понад чверть (26,7%) були пенсіонерами, частка дітей становила 22,9%. Висока частка дітей (понад 30%) спостерігається серед ВПО, зареєстрованих в областях, розташованих на захід від Київської, максимальні частки зафіксовано у Закарпатській (34,8%) та Чернівецькій (33,1%) областях. Натомість питома вага пенсіонерів є різко високою серед ВПО, зареєстрованих станом на 13.07.2022 р. на Луганщині (72,0%) та Донеччині (62,4%), вище загальнодержавного рівня –

також на Харківщині та Запоріжжі, що вочевидь пов'язано з низькою мобільністю таких осіб.

Територіальна структура розселення ВПО динамічно змінюється. За даними моніторингу внутрішнього переміщення в Україні, здійснюваного Міжнародною організацією з міграцій, роль західних регіонів у розміщенні ВПО поступово зменшується, натомість зростає їх концентрація у центральних та східних регіонах [2]. Вочевидь це є наслідком повернення частини переселенців до місць попереднього проживання або сусідніх з ними територій. Найчастіше повертаються кияни та мешканці столичної області, інтенсивність повернення мешканців східних та південних регіонів є набагато нижчою.

Регіони України за місцем в системі вимушених внутрідержавних переміщень можна об'єднати у три групи:

- регіони-реципієнти ВПО: Вінницька, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська та Чернівецька області;

- регіони-донори вимушених переселенців: АР Крим, Донецька, Луганська, Миколаївська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська області та м.Севастополь; до цієї ж групи у середині липня входив і Київ, однак його значення як регіону походження ВПО нині зменшується, а роль у розміщенні переселенців – навпаки, зростає;

- регіони, які одночасно є і реципієнтами, і донорами ВПО: Дніпропетровська, Житомирська, Запорізька, Київська, Одеська області.

Дослідження, проведені в 2015—2016 рр., свідчать про критичне зростання тиску на місцеві ринки (продовольчих та непродовольчих товарів, житла, праці, побутових, транспортних, медичних та освітніх послуг) після перевищення часткою ВПО в населенні 2 %-го порогу [3] (що вже вочевидь спостерігається у більшості західних областей). В найближчому майбутньому можливе посилення напруги на ринку праці в одних регіонах та дефіцит робочої сили в інших. Переміщення підприємств та розвиток можливостей дистанційної зайнятості дозволять послабити реалізацію цих ризиків, але не зможуть усунути їх.

Література:

1. Красовський Б. В Україні 4,6 мільйона внутрішніх переселенців — Мінсоцполітики. Суспільне. Новини. URL: <https://suspilne.media/288207-v-ukraini-46-miljona-vnutrisnih-pereselenciv-minsocpolitiki/>

2. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 9. 26 вересня 2022 року. URL: http://displacement.iom.int/sites/g/files/tmzbd1461/files/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R9_IDP_FINAL_UKR%20version%20%281%29.pdf

3. Смаль В., Позняк О. Внутрішньо переміщені особи: соціальна та економічна інтеграція в приймаючих громадах URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/IDP_REPORT_by_V.Smal_09.06.2016_Ukr.pdf